

Eén Heer, één tafel, één beker

Eerste druk, juli 2012
© 2012 drs. S.F. Tigelaar MA

Corrector: Margit Houtman
Fotograaf: Kina Tigelaar

ISBN: 978-90-484-2498-6
NUR: 705

Uitgever: Free Musketeers, Zoetermeer
www.freemusketeers.nl

Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten en onvolkomenheden, noch voor de directe of indirecte gevolgen hiervan.

Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever worden openbaar gemaakt of veelevoudigd, waaronder begrepen het reproduceren door middel van druk, offset, fotokopie of microfilm of in enige digitale, elektronische, optische of andere vorm of (en dit geldt zonodig in aanvulling op het auteursrecht) het reproduceren (I) ten behoeve van een onderneming, organisatie of instelling of (II) voor eigen oefening, studie of gebruik welk(e) niet strikt privé van aard is.

drs. S.F. Tigelaar MA

Eén Heer, één tafel, één beker

**Is het drinken uit één Heilig Avondmaalsbeker,
ethisch beoordeeld vanuit medisch, bijbels,
historisch en communaal perspectief, opgeefbaar
of niet?**

De aangehaalde Bijbelgedeelten zijn afkomstig uit de NBG'51 vertaling, indien hier van afgeweken wordt, wordt hier melding van gemaakt.

Citaten zijn in de lopende tekst opgenomen in het Nederlands en zijn in de eindnoten in de originele taal terug te lezen.

‘Zorg er daarom voor, om mee te participeren in *één eucharistie* (want er is *één lichaam* van onze Here Jezus Christus, en *één beker* welke leidt tot *éénheid* met de voorganger en de diakenen, mijn getrouwe dienaren), wat u ook doet, doe het in overeenstemming met God.’

Ignatius.

‘... een communio, en van degenen die ten avondmaal gaan, zegt men dat zij gaan communiceren.’

Maarten Luther.

‘Het delen van de beker was een onderscheidingsteken voor hun gemeenschap.’

Leon Morris.

‘Plannen mislukken bij gebrek aan overleg, maar door de veelheid van raadgevers komt iets tot stand.’

Spreuken 15:22

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	II
Motivatie & dankwoord	15
Inleiding	17
Methodiek en verantwoording	24
1 Het Heilig Avondmaal en De Rede	28
1.1 Inleiding	28
1.2 Bacteriën, pathogene bacteriën en virussen	29
1.3 Mexicaanse griep een pandemie?	32
1.3.1 Influenza	34
1.3.2 Pandemieën	35
1.3.3 Verwijzing naar Spaanse griep	36
1.3.4 Essentieel bij vroege infectieziektebestrijding	38
1.3.5 De invloed van de media	39
1.3.6 Angstmaker: Virus kan muteren	40
1.3.7 Chronologische volgorde waarin welke stappen genomen zijn	44
1.3.8 Conclusie	46
1.4 Hoe onafhankelijk is Osterhaus?	47
1.5 Heilig Avondmaal en de risico's voor infectie	51
1.5.1 Eerste wetenschappelijk onderzoek	55
1.5.2 Tweede wetenschappelijk onderzoek	56
1.5.3 Algemene conclusie	57
1.6 Het Heilig Avondmaal en de zilveren beker	59
1.7 Ons eigen praktische onderzoek	60
1.8 Samenvatting en conclusie	61
2 Het Heilig Avondmaal en De Bijbel	64
2.1 Inleiding	64

2.2	Gods wetten en verordeningen	65
2.2.1	De persoonlijke mens	66
2.2.2	Pandemieën	69
2.2.3	Epidemische darmziekten	71
2.2.4	Voedselwetten	72
2.3	De relatie tussen pesachmaal en het Heilig Avondmaal	78
2.3.1	Nieuwe Testament: Instelling Heilig Avondmaal	79
2.3.2	Oude Testament: pesachmaaltijd	84
2.3.3	De praktijk en werkwijze bij de viering van het Pesach	90
2.3.4	Relatie tussen pesachmaaltijd en Heilig Avondmaal	92
2.4	Theologische argumentatie	95
2.4.1	Drinken uit één beker is God verzoeken en gevaarlijk	96
2.4.2	Drinken uit één beker is in strijd met de reinheid & hygiëne wetten van God	99
2.4.3	Het rondgaan van de beker	103
2.4.3.1	Mattheüs 26:27-28: De ‘geest van de tekst’	103
2.4.3.2	Mattheüs 26:27-28: De ‘letter van de tekst’	104
2.4.3.3	Lucas 22:17	106
2.4.4	De beker	108
2.5	Samenvatting	111
3	Het Heilig Avondmaal en De Traditie	113
3.1	Inleiding	113
3.2	De Vroege Kerk op schrift	114
3.2.1	Eén beker	115
3.2.2	De bediening van het Heilig Avondmaal	117
3.2.3	De beker in relatie tot éénheid	118
3.3	De fresco’s uit de Vroege Kerk	120
3.3.1	Geschiedenis Catacomben	120
3.3.2	Herontdekking van de Catacombe	121
3.3.3	‘Fractio Panis’ uit de Priscilla Catacombe	122
3.4	Hygiëne discussie in de 2 ^{de} eeuw	124
3.5	De Middeleeuwen tot 19 ^{de} eeuw	125
3.6	De hygiëne discussie van de 19 ^{de} en 20 ^{ste} eeuw	128
3.6.1	De aanleiding	131

3.6.2	Hoe het de kerkelijke gemeenten in werd gebracht	133
3.6.3	Wat er verder onderhuids meespeelde	138
3.6.4	Wat zegt deze geschiedenis ons?	140
3.7	Hiv/Aids in relatie tot het Heilig Avondmaal	141
3.7.1	De angst- en afweergevoelens	143
3.7.2	Conditie van de broeder of zuster die besmet is	144
3.7.3	Oproep aan gemeenten en haar leiders	146
3.7.4	Wat leert deze geschiedenis ons?	147
3.8	Conclusie	147
4	Het Heilig Avondmaal en De Ervaring	150
4.1	Inleiding	150
4.2	Twee sacramenten: Doop en Heilig Avondmaal	152
4.3	Sacramentsopvatting aangaande het Heilig Avondmaal	153
4.4	Relatie tussen gemeenschap en beker	155
4.5	Individualisme versus koinonia	158
4.5.1	Koinonia	158
4.5.2	Individualisme	160
4.5.3	Koinonia en het Heilig Avondmaal	164
4.5.3.1	De beker en 'omgang met God'	165
4.5.3.2	De beker en 'gemeenschap met elkaar'	165
4.5.3.3	De beker en 'dienst aan de samenleving'	169
4.6	Conclusie	173
5	Samenvatting, eindconclusie en aanbevelingen	177
5.1	Samenvatting	178
5.2	Eindconclusie door het beantwoorden van de onderzoeksvragen	186
5.3	Stellingname	192
5.4	Aanbevelingen	195
5.4.1	Ook één beker bij een gemeente van 400 of meer leden	195
5.4.2	Vorm geven aan een discussie over het Heilig Avondmaal in de gemeente	198
5.4.2.1	Twee kerkmodellen	199

5.4.2.2	Derde kerkmodel: Het Congregationalisme	200
5.4.2.3	De praktijk	205
5.4.2.4	Beschikbaarheidplausibiliteit	210
5.4.2.5	Keuzemechanismen	211
5.4.3	Een keuze maken en recht doen aan de koinonia	219
5.4.3.1	Verantwoording richting God	219
5.4.3.2	Verantwoording richting elkaar	220
5.4.3.3	Verantwoording richting je leefomgeving/ maatschappij	220
5.5	Aanbeveling voor verder onderzoek of studie	222
Nawoord		224
Satire uit Buckleys tijd		225
Eindnoten		227
Literatuurlijst		268
Bijlage		278

Dit boek draag ik op aan:

Marry Rustenhoven-Bijl;

Riekie Vink-van Oost en

Cora Deelen-Bruins,

mijn drie juffrouwen die als kind voor mij zorgden
op het schippersinternaat 'De Driemaster'
te Krimpen a/d IJssel.

Zij brachten mij in woord & daad de Liefde van Christus bij.
Het duurde 10 jaar tot dit geplante zaad ontkiemde
en de bron van mijn levensgeluk werd.

Zonder deze Liefde was ik niet geworden tot wie ik nu ben
en was dit boek niet tot stand gekomen.

VOORWOORD

Als de eerste rector van het Baptisten Seminarium, Jannes Reiling, binnen de Carillonreeks een boek schrijft over de nieuwtestamentische gemeente onder de titel 'gemeenschap der heiligen' (1964) noemt hij als eerste het avondmaal als typerend moment voor het leven van de gemeente. Hij wil niet spreken over 'het wezen van de gemeente' omdat je dan terecht kunt komen in de wereld van de abstractie. 'In het Nieuwe Testament', schrijft Reiling, 'hebben we niet met abstracties te maken, maar met leven, en de nieuwtestamentische gemeente is ook alleen te verstaan in haar leven.' Samen avondmaal vieren behoort tot het hart van het gemeente-leven.

Het bijbelse woord voor avondmaal komt van het Griekse *deipnon*. Het is een heel gewoon woord, dat staat voor een maaltijd die men 's avonds in kleinere of grotere groep (vaak met gasten) gebruikte. Het woord heeft daarmee wel in zich dat de maaltijd door een gastheer werd aangericht. Wat wij avondmaal noemen, kennen we in de bijbelvertalingen als de maaltijd van de Heer. En het is duidelijk dat de gastheer van deze maaltijd de Heer is. De term avondmaal die wij nog steeds gebruiken, komt uit de Statenvertaling, die '*kuriakos deipnon* vertaalde met 'des Heeren avondmaal'.

In de eerste gemeente werd het avondmaal vooral aangeduid met 'het breken van het brood' (Hand. 2:6; 20:7) en later als vaste term 'eucharistie' dat letterlijk 'dankzegging' betekent. Dat woord is nog altijd in gebruik binnen de Katholieke kerken. In het Latijn vinden we nog weer later de term *Communio* = gemeenschap.

Wie deelneemt aan het avondmaal zoekt gemeenschap, met Christus én met de andere disgenoten. Het avondmaal is 'een gemeenschap met het lichaam van Christus' (1 Cor.10:16).

Bij het vieren van het avondmaal gaat het om onze relatie met God. Wie aan het avondmaal gaat spreekt zijn dank uit voor de gemeen-

schap met het bloed van Christus en gemeenschap met het lichaam. Wie aan het avondmaal deelneemt denkt na over de relatie die hij heeft met God en Christus. Je wordt je bewust hoe het ermee voor staat. Je toetst jezelf. En dan zal ieder ontdekken dat hij fouten maakt, dat hij kan falen, dat hij niet zo geweldig of zo perfect is. Immers: we zijn niet van die geweldige gelovigen, vol vertrouwen, altijd gericht op God en Gods bedoelingen. Maar God wil in relatie met ons staan en het avondmaal is misschien juist wel hét moment om opnieuw je eigen intenties bewust te maken en te beseffen dat God het wil wagen met ons onvolmaakte mensen.

Zo is deelnemen aan het avondmaal een persoonlijke keuze en zelfs een daad van belijden, maar die keuze is niet puur individualistisch. Door dichterbij de Heer te komen, ontdekken we ook dat we als mensen die de maaltijd samen vieren dichterbij elkaar komen. Beasley Murray – een Engelse baptisten theoloog – beschreef dit met het beeld van het fietswiel met spaken en naaf: des te dichterbij we bij het middelpunt (Christus) komen, des te dichterbij komen we ook bij elkaar.

Paulus schreef: *‘omdat het één brood is, zijn wij, hoe velen ook, één lichaam. Wij hebben immers allen deel aan het ene brood* (1 Cor.10:17) Het ene brood is een beeld van onze eenheid in Christus. Als we avondmaal vieren worden we ons bewust dat we leden zijn van het ene gezin. Je zoekt elkaar niet uit, maar wordt aan elkaar gegeven. En we zitten niet alleen voor onszelf aan het avondmaal, maar vieren het samen. Dat is ook de reden dat in veel baptisten gemeenten gewacht wordt totdat ieder het brood heeft ontvangen om het daarna samen te eten.

In het boek dat u nu in handen hebt, staat de vraag of de ene beker óók beeld is van onze eenheid in Christus. En is die ene beker in te ruilen voor vele kuppjes of wordt daardoor het avondmaal als gemeenschaps-gebeuren geen recht gedaan?

In 1964 schreef Reiling dat ‘op het eerste gezicht (...) het avondmaal niet aan doet als een vorm van gemeenschap van de gemeente met Christus, maar als een sobere en vaak ietwat sombere herdenking van

zijn lijden en sterven. En wie het onderwerp van het avondmaal eens wat nader gaat bestuderen, loopt helemaal gevaar iedere gedachte aan gemeenschap met Christus kwijt te raken. Want hij wordt bedolven onder een stortvloed van opvattingen, ordinanties en tradities. Nergens komt de verdeeldheid van de christenheid schriller aan het licht, dan bij het avondmaal.’ (pag. 91) Reiling schrijft – in het kader van het sámen als kerken kunnen vieren van het avondmaal – dat ‘het de hoogste tijd is om onze theologische en kerkelijke posities eens aan een uitermate kritisch onderzoek te onderwerpen. Meer nog dan bij de doop speelt bij het avondmaal de traditie een grote rol en al bergt deze traditie nog zoveel waardevols in zich en als is er van haar in de loop der eeuwen ook een heilzame, bewarende invloed uitgegaan, voor wie de tekenen der tijden verstaat kan er geen twijfel zijn of wij moeten ons zelf en onze tradities herzien bij het licht van het Woord en de Geest van God. Het onderzoek van het Nieuwe Testament van de laatste dertig jaren heeft reeds menige waardevolle bijdrage tot een nieuw verstaan van het avondmaal geleverd en vooral is duidelijk geworden, dat we heel wat van onze kerkelijke en theologische gezichtspunten in het Nieuwe Testament niet terug kunnen vinden. Daarom is het bij de bestudering van de nieuwtestamentische gegevens over het avondmaal van bijzondere betekenis om na te gaan wat er wél en wat er niet staat. Er staat bijvoorbeeld maar heel weinig over de wijze waarop het avondmaal gevierd wordt, over de vraag wie aan het avondmaal mogen deelnemen en wie het mogen bedienen. De verschillen van inzicht op deze punten zijn dus van ondergeschikt belang en mogen nooit de avondmaals-gemeenschap in de weg staan.’ (pag. 92)

Uitdagende en tegelijk relativerende woorden van de rector bij een studie van een studente van het Baptisten Seminarium, bijna 50 jaar na dato. Kina Tigelaar heeft de handschoen opgepakt om grondig de nieuwtestamentische gegevens over het avondmaal nogmaals tegen het licht te houden en wel vanuit één zeer gerichte vraag: is de viering van de maaltijd met één beker opgeefbaar voor bijvoorbeeld het vieren met individuele kupjes? Deze vraag is opgekomen in een periode waarin binnen vele kerken werd overgegaan tot deze wijze van avond-

maal vieren, opgeroepen doordat een epidemie van de Mexicaanse griep werd voorzien in ons land. (2009)

Vanuit praktische en hygiënische overwegingen werd gekozen voor deze aanpassing: in plaats van het drinken uit de ene beker, drinkt ieder uit een eigen bekertje. Kina stelt in haar eindscriptie voor het Baptisten Seminarium principiële vragen bij deze ‘praktische’ oplossing. Is over deze wijziging voldoende nagedacht? En hoe wordt een dergelijke beslissing onderbouwd? Bovendien: hoe wordt een dergelijke beslissing genomen, met name ook in de baptisten gemeenten die een ‘congregationalistisch’ gemeentemodel onderschrijven?

Het heeft geleid tot een unieke studie en een uniek boek. Het is uniek dat een scriptie van het Baptisten Seminarium als een voor velen toegankelijk boek wordt uitgeven. Het is een unieke studie waarin vele aspecten en ‘lagen’ van het avondmaal én de wijze waarop dit wordt gevierd onder de aandacht worden gebracht. Wie deze studie aandachtig leest, zal vele nieuwe gezichtspunten en invalshoeken kunnen ontdekken.

De schrijfster daagt zo uit om positie te kiezen in een discussie die gaat over de vraag op welke wijze het avondmaal gevierd wordt. Er zullen er zijn die – evenals Reiling destijds – de wijze waarop het avondmaal gevierd wordt van ondergeschikt belang vinden en de conclusies van de studie van Kina niet delen. Zo verscheiden zijn we, ook binnen de huidige baptisten geloofsgemeenschap en breder binnen de (protestantse) kerken. Kina wil met de uitgave van dit boek niets liever dan met open vizier én onderbouwd met elkaar het gesprek aangaan, opdat de viering van het avondmaal als hart van het gemeenteleven bewerkstelligt waarom het gaat: de gemeenschap met het lichaam van Christus.

Wout Huizing

Namens het team van Docenten van het Baptisten Seminarium

April 2012

'We kunnen alleen beslissingen maken met het licht wat we hebben en dit licht zal altijd gelimiteerd zijn. Maar, boven alles, het is belangrijker om verantwoordelijk met zaken om te gaan dan om gelijk te hebben. Onfeilbaarheid is niet voor ons weggelegd, verantwoordelijkheid is dat wel.'

Nigel G. Wright

MOTIVATIE & DANKWOORD

De woorden van Nigel G. Wright zijn me uit het hart gegrepen, zonder fouten kunnen we niet zijn, maar we hebben wel een verantwoordelijkheid om zo verantwoordelijk als mogelijk is met zaken om te gaan. Ik denk dat deze hartgesteldheid ook bij mij gemaakt heeft dat ik dit onderzoek naar het gebruik van het Heilig Avondmaal¹ begonnen ben. Er was bij mij een grote verontwaardiging en aangeslagenheid aanwezig toen ik zag hoe kerkelijke gemeenten op grond van onvolledige en onjuiste informatie tot het besluit kwamen om over te gaan van één Heilig Avondmaal beker naar individuele kupjes.

Keuzes die mensen maken mogen we niet veroordelen. Het is wel belangrijk om de manier waarop keuzes gemaakt worden aan een onderzoek te onderwerpen. Zo ook de wijze hoe er in kerken en gemeenten² wordt omgegaan met de discussie en de daaruit voortvloeiende keuzes aangaande de viering van het Heilig Avondmaal.

Na de uitbraak van de Mexicaanse griep leek het wel of mensen niet meer helder konden denken. Angst scenario's kwamen voorbij en mensen lieten zich voortdrijven door hun emoties en gevoel.

Met dit onderzoek wat voor u ligt hoop ik een bijdrage te leveren aan de discussie of we het Heilig Avondmaal met één gemeenschappelijke beker of met individuele kupjes dienen te vieren. Mijn wens is ook dat het leidt tot beter onderzoek en genuanceerder denken. Maar

bovenal dat de ware *koinonia* ten volle uitgeleefd mag en zal worden in de gemeente, waarbij we leven tot Gods eer en voorbeeld, een zegen zijn voor onze naaste en een getuigenis naar de wereld.

Dit werk had ik niet kunnen schrijven zonder de support van een groep mensen om me heen die me ieder met hun eigen gaven en talenten hebben geholpen.

Dit boek is eerst geschreven als afstudeerscriptie voor het Seminarie van de Unie van Baptisten in Nederland. Mijn begeleider was Dr. Henk Bakker. Henk ik wil je hartelijk bedanken voor je ondersteuning en je hulp om dit project in goede banen te leiden.

Het overgrote deel van mijn schrijf- en studiewerk heb ik verricht op L'Abri gemeenschap Nederland in Eck en Wiel. Robb Ludwick MA, drs. Christa Ludwick, Henk Reitsema MA en Riana Reitsema wil ik bedanken voor hun gastvrijheid en open houding, waarbij respect is voor iedere vraag die je stelt. Daarnaast ben ik erg blij met de literaire opmerkingen, het kritisch meelesen en meedenken in de Griekse en Hebreeuwse context. Het aangedragen van psychologische inzichten en de bemoediging hebben me goed gedaan.

Ir. Margit Houtman was een zeer waardevolle vriendin tijdens het proces van schrijven en heeft veel correctiewerk gedaan. Margit dank voor je vriendschap en tijd. Ook drs. Eric Tigelaar AA dank ik voor zijn taalcorrecties.

Tot slot wil ik mijn Hemelse Vader danken en alle eer geven voor het tot stand komen van dit project. Ondanks het precaire onderwerp ervaarde ik veel vreugde bij het schrijven en merkte ik dat informatie via bijzondere wegen tot mij kwam.

Ede, 25 juni 2012

Kina Tigelaar